

створюючи повість, який художній світ постає перед читачем, яке місце героїв у цьому світі; дізнатися більше про традиції і звичаї нашого народу.

Оцінювати вашу роботу я буду не в балах, а в сніжинках. У кінці уроку підрахуємо їх кількість: у кого більше – той отримає вищу оцінку.

IV. Вивчення нового матеріалу

Удома ви готували завдання в дослідницьких групах. (Слайд 5)

Отже, слово *біографам*.

1. Рольова гра «Інтерв'ю з письменником». (Слайд 6)

Репортер. Де і коли ви народилися?

Учень-«Гоголь». Я народився 20 березня 1809 року в с. Великі Сорочинці на Полтавщині в сім'ї небагатих поміщиків, а дитинство моє минуло в с. Василівка.

Репортер. На честь кого вас назвали Миколою?

Учень-«Гоголь». На честь Святого Миколая. У матері перед цим двоє дітей померло. Молячись перед образом Чудотворця, вона дала

обітницю назвати сина Миколою.

Репортер. Скажіть, будь ласка, де ви здобували освіту?

Учень-«Гоголь». Спочатку я навчався у Полтавському повітовому училищі, а згодом у Ніжинській гімназії вищих наук.

Репортер. Які були у вас захоплення?

Учень-«Гоголь». Я цікавився музикою, живописом, театром. Особливо мені вдавалося грати комічні ролі. А ще я багато читав книжок.

Репортер. Де ви працювали після закінчення навчання?

Учень-«Гоголь». Я поїхав до Петербурга в Росію. Влаштувався на посаду дрібного чиновника, оскільки мрія стати актором не здійснилась.

Репортер. З якими літературними діячами ви були особисто знайомі?

Учень-«Гоголь». У Петербурзі я познайомився з Олександром Пушкіним та Василем Жуковським.

Репортер. Коли була створена повість «Ніч перед Різдвом»?

Учень-«Гоголь». У 1831-1832 роках була опублікована збірка «Вечори на хуторі біля Диканьки», в яку увійшла й повість «Ніч перед Різдвом».

Репортер. Дякуємо Вам, Миколо Василювичу, за цікаву розповідь.

Учень-«Гоголь». І я дякую Читайте мої твори, у них я сам.

2. Повідомлення учня-біографа про збірку «Вечори на хуторі біля Диканьки». (Слайд 7)

Усього в збірку «Вечори на хуторі біля Диканьки» увійшло дві передмови та вісім повістей («Сорочинський ярмарок», «Вечір проти Івана Купала», «Майська ніч або Утоплена», «Втрачена грамота», «Ніч перед Різдвом», «Страшна помста», «Іван Федорович Шпонька та його тітонька», «Зачароване місце»). За порадою своїх друзів Гоголь приховав своє справжнє прізвище за маскою вигаданого видавця Рудого Панька.

3. Словникова робота. (Слайд 8)

Повість - це епічний прозовий твір, у якому зображено низку подій із життя головного героя, а також детально змальовано пов'язаних з ним другорядних персонажів.

4. Робота з підручником

- А як же побудована повість «Ніч перед Різдвом», ми з вами дізнаємось із підручника (с. 106)

(У сюжеті «Ночі перед Різдвом» переплітаються три лінії: перша - лінія чорта, друга - залицяльників Солохи, третя - лінія Вакули і Оксани. А об'єднує їх образ чорта, який поволі перетворюється на «чарівного помічника» коваля.)

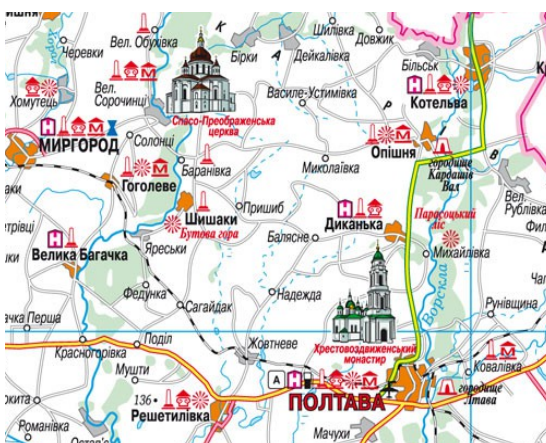
- Яка основна думка повісті?

(Основна думка твору - перемога добра над злом: мрії - над дійсністю (кохання Вакули - над байдужістю Оксани), світлих сил над темрявою (чистої душі коваля - над чортом).)

Учитель. А тепер нас цікавить конкретна назва містечка Диканька, де відбуваються події твору.

5. Повідомлення географа-краєзнавця:

Учень. У той час, про який розповідав Гоголь, Диканька була невеличким суто українським хутором з побіленими хаткамимазанками, критими соломною, де у дворі кожної стояв колодязь з журавлем, садками, з домашньою живністю на подвір'ї, яке було огорожене тином. Сьогодні Диканька — селище міського типу на відстані 29 кілометрів від залізничної станції Полтава. (Слайд 9)

Учитель. Тепер послушайте, як писав про Диканьку пасічник Рудий Панько. «Про Диканьку ж, гадаю, ви наслухалися доволі. Там дім кращий якогось там пасічничкового куреня. А про садки й казати нічого: в Петербурзі вашому не знайдеться такого. Зате вже коли завітаєте в гості, то динь подамо таких, яких ви зроду не їли; а меду, забожуся, кращого не знайдете на хуторі. А якими пирогами нагодує Вас моя стара! Що то за пироги, якби Ви тільки знали: цукор, справжнісінький цукор!

Приїздіть тільки, приїздіть швидше; а нагодуємо так, що будете розповідати кожному стрічному».

А тепер разом із Гоголем завітаємо до Диканьки.

- Коли відбуваються події, описані в повісті? (*Перед Різдом*)

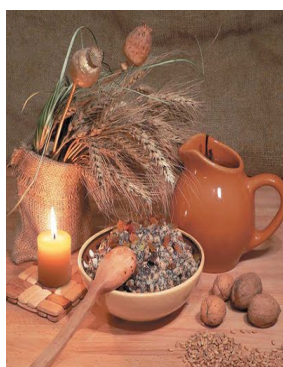
Різдво - одне з найвеличніших свят і чи не найбагатше за розмаїтістю народних обрядів. Починається воно 6 січня Свят-вечором, до якого родина готується заздалегідь.

5. Повідомлення-інформація учнів-фольклористів. (Слайд 10)

Учениця. Під час Святої Вечері не можна було вставати з-за столу (це могла робити лише господиня, яка сідала перед столом), розмовляли поважно і не голосно. Напередодні Святої Вечері не можна було ходити в гості, а також нічого позичати. Всі намагалися бути вдома разом і навіть мандрівники вважали

за краще цього дня повернутися додому. Починаючи Святу Вечерю, господар з молитвою набирив з горщика в нову макітру кутю, додавав тертого маку і ставив на стіл, де горіла свічка, лежав книш. Насамперед годували худобу і домашніх тварин. Потім господар брав ложкою кутю і читав молитву за покійних дідів і батьків, запрошуючи їх на вечерю. Для них і відсутніх членів сім'ї на столі спеціально ставили дві чарки і тарілки (з них ніхто не їв, і туди насипали кутю). Потім господар підносив чарку і виголошував молитву за суцільних членів сім'ї. Упродовж вечері чарка по черзі обходила всіх дорослих родичів, а страви вживали із загальних мисок. Вважалося доброю прикметою, якщо на Святу Вечерю приходили самотні, бідні люди їх щедро приймали і догоджали.

Учениця. За традицією на Свят-вечір має бути «багатий стіл» - 12 пісних страв: кутя, узвар, горох, капуста, риби, голубці, борщ, вареники, млинці, каша, пиріжки, гриби. Після вечері, яка тривала декілька (3-4) годин, кутю і деякі інші страви не прибирали зі столу, а залишали для духів, які сідатимуть за Святу Вечерю вдруге. Для них також ставили склянку води і клали чистий рушник. Після Святої Вечері і пригощань не можна було спати, особливо господареві і господині, які лягали

відпочити одягненими, щоб не заснути. Намагалися без потреби не виходити з будинку або з двору і ніщо не позичати до ранку. Віконця в будинку всю ніч виблискували світлом, тому що свічки не гасили на Святий Вечір, вони самі повинні були догоріти повністю. Всі розмови велися спокійно, поважно і стосувалися вони пращурів роду і господарства. Не можна було злитися, сваритися, говорити щось погане, тому що це могло збутися.

Учень. Після вечері починались забави. Старші діти несли вечерю дідусям та бабусям і починали колядувати. Колядують діти, дорослі парубки та дівчата.

В українському фольклорі «коляда» означає Різдво і пов'язаний з цим звичай славити господарів, дарувати подарунки колядникам. Дорослі парубки ходять ватагами із «звіздою» і дзвоником. Дівчата ходять з ліхтарем у вигляді ірки або місяця.

Учитель. Колядування - позацерковний звичай, що дійшов до нас ще з язичницьких часів, однак з часом він християнізувався.

6. Виразне читання уривків з твору

- Як святкують Різдво в Диканьці? Зачитайте, які різдвяні звичаї описані автором.

- Які різдвяні дива відбуваються в Диканьці? Що завадило колядувати хлопцям та дівчатам? (*Поява нечистої сили: чорт украв місяць, здійняв хуртовину, відьма збирала зорі.*) (Слайд 11)

7. Повідомлення учнів-етнографів.

Учень. У ніч проти Різдва, згідно з народними уявленнями, активізується нечиста сила. Це час боротьби темних сил із силами добра. Тому в повісті М.Гоголя є образи « відьми і чорта», загальні обриси яких не дуже відрізняються від народних уявлень.

Відьма — давня назва злих чаклунок. Походить від стародавнього слова «відати», тобто знати. Відьми, за народними повір'ями, спроможні літати у повітрі на мітлі, у ступі, знімати і ховати зірки.

Відьом уявляють у вигляді старих баб з розтріпанним сивим волоссям, кістлявими руками. Вирушають вони на свої темні справи вночі і через піч або камін потрапляють в оселі добрих людей. Вмираючи, вони мучаться, бо мають передати кому-небудь свою науку.

Учень. Чорта в народі називали бісом.

Біс — за народною уявою — маленький, чорненький, з довгим хвостом, копитами та ріжками і обов'язково кульгавий. Ноги він поламав ще до створення світу, коли за гріхи він і вся нечисть були скинуті з неба на землю. Сорок днів і ночей летіли вони до землі, і де хто впав, там і оселився. Чорти люблять ходити один до одного в гості, галасливо справляють весілля. Вони здатні наслати негоду, хуртовину, можуть «закружляти», «водити», «збити зі шляху» добрих людей. У фольклорі є й історія про чорта, який пролітав крізь димар побачення до відьми.

Учитель.

- Ким була відьма і що про неї говорили у Диканьці? Знайдіть і зачитайте відповідні уривки з тексту. (*Відьмою була мати коваля Вакули — тітка Солоха. У Диканьці про неї ходили недобрі плітки.*)

- А яким зображує автор чорта? Підтвердіть рядками з тексту.

- Чи відповідають гоголівським героям зображені на ілюстрації відьма і чорт?

- Чи викликають страх зображені у повісті фантастичні істоти?

- Чому вони викликають швидше посмішку, ніж страх?

- Чим вони схожі на людей? (*Відьма і чорт у повісті М.В. Гоголя зовсім не страшні, навпаки — вони дурні та кумедні. Інколи навіть схожі на людей брехливих, лінивих, але не зловредних, смішних.*)

- Кого чорт боявся найбільше і чому?

- Для чого чорту захотілось викрасти місяць? (*Щоб помститись ковалю Вакулі за малюнок, який він написав у церкві на стіні.*)

Отже, Гоголь використав поширену в Україні фольклорну легенду про благочестивого маляра і поєднав її із сюжетами про популярного героя слов'янської міфології - коваля, якому народ приписував зв'язок із нечистим.

8. Фізкультхвилинка. (Слайд 12)

Давайте перервемо нашу роботу і трохи відпочинемо. Встаньте, будь ласка. Зараз ми з вами виконаємо декілька вправ.

1-а вправа - потягування.

Уявіть себе в ролі чорта. Вам треба зібрати якомога більше зірок. Прямо над собою дістаємо зірку, ліворуч, справа (3 рази)

Наступна вправа - ходьба на місці. Ви - Чуб і кум, що йдуть по зимовому хутору в гості до Солохи. Отже, почали.

3-тя вправа - дихальна гімнастика. Подув сильний вітер. Видихаємо повітря. Вітер став піднімати сніг.

Нічого не стало видно. Закрили очі. Відкрили.

4-та вправа - присідання. Нарешті ви в будинку Солохи. Але постійно в двері її хати хтось стукається. Солоха вимушена ховати вас у мішок. А для цього вам потрібно присісти. Отже, виконуємо 5 присідань.

9. Повідомлення учня-етнографа

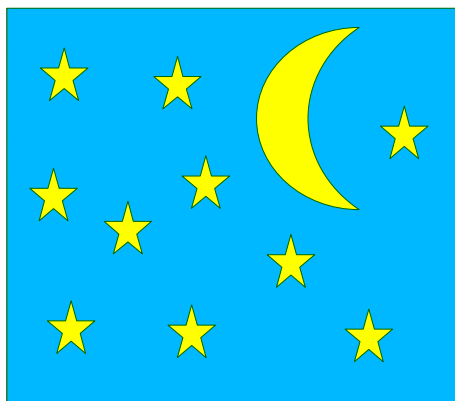
У сюжеті повісті М. Гоголя «Ніч перед Різдвом» виявилися традиції українського вертепу — народного театру, де дія розігрувалася у двох ярусах: верхньому (небесному) і нижньому (земному). У верхньому ярусі показували релігійні сюжети, а в нижньому — смішні сценки з народного побуту.

У повісті діють традиційні персонажі українського вертепу — баба (Солоха, Ткачиха, Переперчиха), дяк, голова, козак, коваль, красуня (Оксана), цариця, кум.

V. Закріплення вивченого матеріалу

1. Медіа-гра «Чарівні перетворення». (Слайд 13)

- Давайте перевіримо, чи вдалося вам запам'ятати цікаві повідомлення і виявитися спостережливими читачами. Перед вами знаходяться зірки. На кожній зірочці номер запитання, на які вам належить відповісти, щоб повернути їх на небо.

1. Як називалося село, в якому жив гоголівський персонаж Вакула? (Диканька)
2. Хто по спорідненості доводилася відьма Солоха ковалеві Вакулі? (Мати)
3. Ким за фахом був Вакула з повісті «Ніч перед Різдвом»? (Ковалем)
4. Яка була основна страва на Святвечір? (Кутя)
5. Що сховав біс у кишеню? (Місяць)
6. Пісні, які виспівували напередодні Різдва? (Колядки)
7. На честь кого було названо Гоголя Миколою? (На честь Святого Миколая)
8. Що отримували за колядки хлопці та дівчата? (Паляниці, ковбаси, вареники)
9. Яку картину намалював Вакула із зображенням чорта? (Страшний суд)
10. До якої збірки увійшла повість «Ніч перед Різдвом»? («Вечори на хуторі біля Диканьки»)

VI. Підсумок уроку

1. Слово вчителя

183 роки пройшло з часу написання «Вечорів...» Багато що змінилося, дещо втратило свою значимість, щось забулось. Але так хочеться, щоб національні традиції жили і відроджувались, щоб молоде покоління пам'ятало, щоб не переривався зв'язок часу і поколінь.

Ми маємо плекати в своїм серці любов до рідної землі, до нашого талановитого народу, проповідувати добро й красу, як цього нас вчить М.В.Гоголь. Які ж правила допоможуть нам у цьому?

2. Складання пам'ятки. (Слайд 14)

Пам'ятка

1. Шануй свої звичаї і традиції.
2. Знай і пам'ятай своє історичне минуле.
3. Люби свою землю і материнську мову.
4. Бережи природу рідного краю.
5. Не забувай і гордись званням українця.
6. Твори добро, красу, живи на благо своєї землі.

любов до рідної землі вище за все

3. Оцінювання діяльності учнів на уроці. (Слайд 15)

Різдвяна сніжинка – не просто оцінка.

Це щастя бажання, досягнень в навчанні!

Сміливих думок, дарунків мішок,

Щоб справдились мрії, найкращі надії.

У кожній оселі ялинка багата

Осяяла б тихе родиннеє свято.

- Порахуйте свої сніжинки. Всі, хто їх отримав – заробив високий бал.

VII. Домашнє завдання. (Слайд 16)

Прочитати повість «Ніч перед Різдвом» (с. 109-122)

Дібрати цитати до образів Оксани і Вакули

